

Deneme
Ahmet NARİNOĞLU

KAHVEHANE

1. Sosyolojiden bakmak

Kahveler nasıl çoğalıyor? Bu kadar kahveye insanlar nasıl doluyor? Şehrin bütün işyerleri kahve olsa hepsini doldururlar mı?

Hayat burdamı başlıyor? Burdamı bitiyor? Efsunu nedir ki. İnsanlar koşuyor, içeriler tıklım tıklım.

Orda neler oluyor? Neler bitiyor?

Kahvelerde üç mesele var:

- Sigara
- Dedikodu
- Oyun

Üçü de insanı gerileten küçülten, aslından uzaklaştıran bahaneler.

Eski adamlar buralara bir bahane yerleri diye anlatırlar.

Kahvelerde ne kazanır ne kaybedilir?

Bir kahve müdavimi,

- Tembeldir
- Karamsardır
- Başboştur
- Sorumsuzdur
- Mirasyedicidir
- Argocudur

Kahveye kimler gider?

Bilim adamları yurdumuzda kahve sosyolojisi üzerine çalışmalılar. Kahve sosyal hayatın bir parçasıdır. Kurumdur görevleri var. Henüz yerine müessese bulunamıyor?

Belki çayhaneler bu vazifeyi üstlenebilirdi?

Ekonomik zihniyet çayla neler işletmeliğini bir kenara atıyor. Kahve insanlara malayani şeyler sunuyor. İnsanlar keselerini açıyor çay içiliyor. Çay bahane ikisi de memnun

Kahveler inadına kirli. Temizlik ama kimin için? Adam ona gelmiyor ki. Hedef ruhu öldürmek. Koşarak geliyorlar zehirlenmeye ve efsunlanmaya.

Zamanında caka satılan bu mekanlar uyumuş nesillerin durağı. Düşünemeyen..

Konuşamayan.. Zaman haramisi nesillere burada kim kimi anlıyor?

Kim kime dost?

Ayaküstü uğramayla başlayan kahve alışkanlığı giderek hastalığa dönüşür. Bir uğrağı olur. O kâşane siz meczup.

Kahveye gidenler sınıflara ayrılabilirdi?

Yaş grupları

Köylü- kenti

Zengin- fakir

İşli- işsiz

Kahvehanelere sosyolojiden bakılmalı.

2. Kahvehane hikayemiz

Kahveler nedense sevilmez. Ama kahvehanesiz de olmaz

Bahane ile kahvehane yalnızca kafiye benzeşmesi olmazlar. Mana yakınlığı taşırlar. Kahvehaneye hep bir bahane ile girilir.

- Arkadaş görmek
- Birine bakmak
- Vakit geçirmek
- Çay içmek

Acaba çay olmazsa kahvehane olur mu? Veya tadı olur mu?

Çay ocağında gelen şakırtılı sesler homurtulu konuşma yığınları, kirlenmiş eşyaları, sigara dumanları,(bir zamanlar) yerlere dökülmüş atıklar, oyun aletleriyle telaşla çalışan- uğraşan didişen meşgul insanlar, donuk yüz ifadesi, geçen zamanlar, zamanlar...

Bu sosyal mekânlar bize göremi? Bizmi hazırlıyoruz? Buralarda tutunmamamızın sırrı ne? Bedava bulduğumuz ama çay parasıyla kirli havayla tükettiğimiz ömür için ne diyeceğiz?

Kahvelerde kitap okunsun dediler

Sigara içilmez dediler

Sohbetler edilsin dediler

Tertip düzenli olsun dediler

Tutmadı

Suç kahvehanenin mi?

Müdavimlerin mi?

Kahveler toplumun birer aynası diyorlar bizi anlatıyormuş. Mesela ben'i temsil etmiyor

Kahveler, sosyal yaramızdır bence.

Küçükken bir hikâye hatırlıyorum. Annenizin zoruyla kahvede kumar oynayan babanında ekmek parası demek için içeri giren çocuğu önce babası sonra kahvecinin tekme-tokat dışarı atışını çocuğun öfkeyle camlarını taşla kırdığını, karakolluk oluşlarını. Toplumunda bunu ballandıra ballandıra anlatışını. Kimilerinin çocuğu, kimilerinin kahveciyi- babayı tutuşları

Bizde kahvenin başka adlarda var

- Kahvehane
- Tembelhane
- Laf hane
- Laklak hane

Anlaşılan kahveyi içimize sindirememişiz. Ama onsuzda edemiyoruz.

Şair haklı

Ne seninle oluyor

Ne sensiz.

3.Kahvehanelerde durum

Kahveler başlangıçta kentte doğdu. Sonra kentleşen yerleşim yerlerine yayıldı.

Sosyolojiden bakıldığında kahve için insan, insanında boş zamanı olması gerekir. Başta böyle kurulan kahveler giderek konumu değişir. Yeni biçimle alır.

- Boş vakit geçirme mekanı
- Eğlenme eğlence mekanı
- Sosyalleşme mekanı
- İletişim mekanı
- Yönetim mekanı
- Kültür, sanat, ... mekanı
- Görüşme buluşma mekanı

Gibi fonksiyonlar icra eder. Artık kahve toplumdan çekip alınamaz.

Boş zamanı olan, başka gidecek yeri olmayanların uğradığı yerler kahvehaneye gide gele alışkanlık doğar.

Alıştığımız kahve ne halde? Orda neler oluyor?

- Kahveye (ortamına) alışır
- Bol bol sigara içilir (şimdilerde az)
- Sohbet edilir
- Arkadaşlık kurulur
- Dedikodu yapılır
- Gazete okunur
- Haber dinlenir/verilir
- Buluşmalar yapılır
- Adres niyetine kullanılır
- Siyaset yapılır
- İstekler/dilekler/ihtiyaçlar konuşulur
- Toplantı yapılır
- Oyunlar oynanır
- Eğlenilir
- Dinlemeler
- Okunur
- Kamuoyunu oluşur
- Görgü mekanı olur

Dünün kahvesi başka alternatifler olmadığı için sosyal kültürel hayatın vazgeçilmezi olur. Alışkanlık, sohbet, ihtiyaç, tutunma mekanları olur. Kahvelerin çoğalması ve başrol oynar. Hem şehri dernekleri hem kahveleri geliştirir yayar, hem de onlar sayesinde tutunurlar. Şehir kahveleri hemşeri hikayeleri ile doludur.

Bir tespit; Alt gelir gruplarının oyun oynanan, cay, meşrubat içilen sigara dumanı ile dolu (şimdi'ydi) kapalı mekanlar diyebiliriz. Peki kahveye kimler gelir. Girenler iki gruba ayrılır.

Geçici, tesadüfi gelenler. Müdavimler. Geçiciler ya biriyle buluşmak veya zaman geçirmek için girerler. Fazla kalmazlar. Oturanlarla kaynaşmazlar. Kahvenin gerçek sahibi yani kahvehane kimliğini temsil eden müdavimlerdir. Burdan da yöreye göre değişir. Günün saatlerine göre farklı olurlar. Bunlar kahvenin doya doya tadını çıkarırlar kahvede uzun kalırlar. Tanış oldukları için samimi davranırlar. Bu yüzden kahveler toplumun doğal, samimi, güven yönünü yansıtır.

Kahveler; şehirlere, şehirlerden kasaba yayılınca oralı oldular. Yani şehirli oldular. Kasabalı oldular. Sonra köylüleştiler. Şehirde kahveler toplumun iki yönünü temsil eder.

Çarşı kahveleri. Şehrin dışı açık yüzüdür. Şehir hayatını dışı yansıyan yönlerini sergiler. Buralar hizmet sunma yanında şehri tanıtmaya, şehir hayatına katılma yerleri. Sosyalleşme mekanları çarşı kahveleri şehirli (yerli) ile yabancı (geçici) olanı kaynaştıran ortamlar.

Mahalle kahveleri çarşıdakilere göre yerli, daha içine kapanık. Burya mahallede oturanlar gelir. Yabancılar az düşer. Önceleri çarşıda boy gösteren kahveler mahalleye nasıl girerler? Kahveler; mahallede sivil mekan (ev,konak) ile dini mekanların (cami, mescit vb) ortasında geleneksel hayat tarzını yansıtan mekanlar olarak yer alır. Geçmişi de çok eskilere dayanır.

Mahalle kahveleri, mahallelilerin düşüp kalktığı yerler. Mahalle kültürünü, sokak kültürünü tanıtır, yaşatırlar. Mahalle kahveleri, mahallenin eli ayağı gibidir.

- Yabancılarla mahalleliyi tanıştırır
- Mahalleliler arasında ilişkin sağlar
- Mahallelilerin eğlendiği dillendiği yer olur
- Mahallenin gününbirlik hayatını izler
- İhtiyaçları karşılar
- Problemlerini çözer
- Dayanışma ve yardımlaşmayı sağlar
- İnsanları ve olayları izler
- Bilgi alışveriş ortamı oluşturur

4.Yeni Kahvehaneler

Yeni zamanda kahveler toplumun değişimine ayak uydurarak değişirler. Kahvelere toplumun aynası dediğimize göre değişimi kabul etmeliyiz ve görmeliyiz. Toplumla at başı koşan kahvenin yolculuğun seyredelim. Tanık olalım.

Osmanlıya giren ilk kahvehaneler herhalde çayhaneidiler. Sohbetler, dert dökmeler, iç çekmeler, hoş vakit geçirişler. Şakalar. Şakacıklar...idi.

Köyden şehre güçle beraber, yığılan hemşerilerin toplandığı “hemşehri kahveleri” devri başlar.

Bu kahveler; tutunma, iş bulma, çalışma, yerleşme, tanışma, gruplaşma alt kültürlerini yaşama mekânları olur. Kent ile kaynaşmaya engel oluyor, hatta çatışıyor eleştirileri yapılmaktadır.

Kahveler ayrı çayhaneler ayrı. Birde daracık yerlerde çay ocakları açılır. Çayhaneler esnafa çalışır. Bunlara “esnaf çayhaneleri” de denir. Çayhaneler tabure ve masalardan ayrılır. Mekanları dar, sıkışiktır.

Kahveler hem toplumun değişimine ayak uydururlar, hem de kentin gelişimine göre değişirler. Toplumun yaşam biçimlerine uyarlar. Artık kahveleri daha açık ferah alanda tercih ediyorlar. Kapalı, açık alan kahveciliği yaygınlaşıyor.

Kahvelere rakipler geliyor. Düşmanlarda desek doğru olur. Kahraman bakkalını katil AVM rakibi gibi. Baş rakipleri kafeler. Toplumun tam aynası kafeler. Aile, kadın, erkek, çocuk, yaşlı- genç, yerli-yabancı orda. Yeniliyor, içiliyor, eğleniliyor, konuşuluyor, vakit geçiriliyor. Kahvenin acımasız rakibi

Kamu tesisleri, dernek lokalleri kahvenin yeni rakipleri. Ucuz, konforlu, havalı, cazip Giriş- çıkışta kolay.

Şehir Kulüpleri, meslek kulüpleri kahvelerden müşteri çekiyorlar. Oralar daha seçkin, dar guruplara hitap ediyor. Gireni-çıkanı az. Rahatlığı, sadeliği tercih ediliyor.

Eğlence mekanları, açıkları-kapalılar ile kahveyi zorluyor. Eskiden eğlendiren, güldüren kahveler devrini tamamladılar. Artık her çeşit eğlenceye hitap eden ayrı ayrı yerler var. Açık- kapalı konforlu. İstenenin üzerinde hizmet sunuyor. Meyhaneden tutun, müzik mekanlarına kadar.

Parklar, bahçeler kahve gibi çalışıyor. Kahvede ne varsa fazlası orada. Üstelik ortamı çok rahat, ferah, çekici. Hatta buralara çay bahçeleri deniyor.

Gizli, açık rakiplerini gören kahveler savunmaya geçiyorlar, değişime dönüşüme ayak uydurmaya çalışıyorlar. Müzik kahveleri, kitap okuma kahveleri, Nargile kahveleri, maç/TV kahveleri gibi. Kahveler bir yandan ev hizmeti, bir yandan toplumsal hizmet veriyorlar.

5.Bakış

Kahveler bu coğrafyaya girdiğinde kahve içmek, keyif almak mekânlarıydı. Zaman geçti, toplum değişti, kahveler yeni biçimler aldı. Bu gün çeşit kahveler var. İsimleri, konumları mekânları, durumları, değişir. Yeni kahveler yeni fonksiyon üstlendiler.

- Kahveler kültür merkezi haline gelmiştir TV, gazete her kültürden, görgüden insanlar bir araya geliyor tanışıyor, konuşuyor, tartışıyorlar.
- Kahveler iletişim merkezi haline geliyor. Her türlü yazılı-görsel- sanal iletişim araçları kahvelerde kullanılıyor. İletişim ağı gelişiyor.
- Kahveler komu oyu oluştan mekânlar. Toplumun her kesimi kahvede olduğu için toplum nabızı burada atıyor. Hadiseler, olaylara tepkiler takınılan tutumlar burada belli oluyor.
- Kahve toplumun ortak buluşma mekânları olduğuna göre mesaj kolay alınıyor veriliyor. Kamuoyunda bilgilendirmeler yapılıyor.

- Kahvelerde yaşam tarzlarını temsil ediyor. Kadınlı erkekli yaşam kahveler yansıyor. Kafeler buna örnek. Hayatta gece gündüz iç içe geçmiş durumda Kahvelerde bundan nasibini alıyor.
- Kahveler siyasal katılımın, siyaset alanının tartışıldığı yerler oluyor. Bu anlamda dedikodu, politika duyumlar, haberleşmelerin de mekanı oluyor.

Diyebiliriz ki; Yarının kahveleri evle, sokağı birleştirecek. Mahremiyeti kalktığı toplum da kahve tek mekana dönüşecek. Ev, hane, kamusal alan, çarşı-Pazar, Sokak, kalkacak, yerini kahveler alacak. Her şey ortada olacak.